

Sieć Natura 2000 w Karpatach

*Inwentaryzacja kluczowych gatunków ptaków polskich Karp
oraz stworzenie systemu ich monitorowania i ochrony*

Środowisko naturalne jest niezbędne dla zachowania jakości życia społeczeństwa na odpowiednio wysokim poziomie.

Oprócz funkcji rekreacyjnych czy estetycznych przyroda niesie ze sobą wymierne wartości ekonomiczne, z których człowiek korzysta na co dzień. Naturalne ekosystemy są źródłem czystego powietrza, nieskażonej wody i zdrowego pożywienia. Środowisko naturalne jest miejscem pracy wielu ludzi – rolników, leśników, rybaków, a wiele gałęzi gospodarki, m.in. turystyka, w znacznym stopniu opiera się na miejscach o dużych walorach przyrodniczych. Przyroda dostarcza intelektualnej i duchowej inspiracji, jest także miejscem wypoczynku oraz spędzania wolnego czasu. I choć nie jesteśmy dzisiaj w stanie dokładnie wyliczyć, ile ekonomicznie warte są Tatry, Bieszczady czy Orawa, to na pewno nasze życie bez takich miejsc byłoby znacznie uboższe. Dlatego ochrona przyrody zapewnia w długiej perspektywie wysoką jakość życia ludziom żyjącym obecnie, jak i przyszłym pokoleniom.

Europejska sieć ekologiczna Natura 2000 to przedsięwzięcie, którego zadaniem jest zapewnienie harmonijnej koegzystencji człowieka i natury na obszarze Unii Europejskiej.

Zachowanie różnorodności biologicznej przy uwzględnieniu wymagań rozwoju gospodarczego, a także uwarunkowań społecznych, kulturowych i regionalnych, to szczególny cel Unii Europejskiej. Głównym narzędziem, które służy osiągnięciu tego celu, jest system najcenniejszych pod

względem przyrodniczym obszarów na terenie państw członkowskich UE – ekologiczna sieć Natura 2000.

Poszczególne elementy sieci nie są formami obszarowej ochrony przyrody, do jakich przywykliśmy (np. w rezerwach) i nie oznaczają ochrony ścisłej, mocno ograniczającej aktywność człowieka na danym terenie. Zadaniem sieci Natura 2000 jest integracja interesów ludzi i przyrody zgodnie z zasadami zrównoważonego rozwoju. Oznacza to, że realizacja działań gospodarczych o małej i średniej skali z reguły nie będzie stać w konflikcie z ochroną przyrody. Jednak inwestycje o potencjalnie znacznym wpływie na otoczenie będą musiały uzyskać odpowiednie decyzje środowiskowe, weryfikujące, czy planowana działalność nie będzie negatywnie wpływać na przedmioty ochrony na danym obszarze.

Sieć Natura 2000 w polskich Karpatach to 11 obszarów specjalnej ochrony ptaków i 81 specjalnych obszarów ochrony siedlisk.

Część powierzchni SOOS i OSOP pokrywa się (patrz mapa); ich łączna powierzchnia to około 6000 km² i stanowią one ponad 35% powierzchni polskich Karp. Karpackie obszary sieci Natura 2000 mają szczególne znaczenie dla ochrony w Polsce różnorodności górskich siedlisk przyrodniczych. Są ostoją wielu gatunków zwierząt związanych z lasami, m.in. dużych ssaków drapieżnych i zagrożonych gatunków ptaków, na ich terenie występuje też wiele endemicznych gatunków roślin.

Bocian czarny *Ciconia nigra* – jeden z karpaccich gatunków, dla zachowania których wyznacza się obszary specjalnej ochrony ptaków. Fot. Tomasz Skorupka

Ochrona przyrody w ramach sieci Natura 2000 skupia się tylko na wybranych gatunkach i siedliskach występujących na poszczególnych obszarach (tzw. przedmiotach ochrony).

Funkcją danego obszaru Natura 2000 jest zapewnienie właściwego stanu ochrony gatunków i siedlisk będących przedmiotami ochrony. W praktyce oznacza to między innymi, że wszelka działalność ludzka, która nie wpływa na przedmioty ochrony, jest tu dozwolona.

Obszary sieci Natura 2000 to obszary specjalnej ochrony ptaków (OSOP) i specjalne obszary ochrony siedlisk (SOOS). OSOP ustanawiane są dla ochrony zagrożonych gatunków ptaków i ich siedlisk (gatunki wymienione w załączniku I Dyrektywy Ptasiej oraz dla ptaków wędrownych spoza tego załącznika). Wyznaczanie SOOS ma na celu ochronę typów siedlisk przyrodniczych wymienionych w załączniku I Dyrektywy Siedliskowej oraz rzadkich i zagrożonych gatunków roślin i zwierząt (innych niż ptaki), wymienionych w załączniku II.

Sieć Natura 2000 może być szansą na podniesienie jakości życia oraz zachowanie kulturowego dziedzictwa lokalnych społeczności w Karpatach.

Szczególne walory przyrodnicze polskich Karpat sprawiają, że tu – tak jak nigdzie indziej w naszym kraju – rozwinięto system obszarów objętych ochroną – parków narodowych i krajobrazowych, rezerwatów przyrody i obszarów sieci Natura 2000. Wskazuje to na szczególną rolę, jaką Karpaty odgrywają w ochronie krajowego i globalnego dziedzictwa przyrodniczego. Obecność tak szerokiej sieci obszarów chronionych wymaga właściwego planowania działań gospodarczych na tym terenie, tak aby umożliwić lokalnym społecznościom rozwój gospodarczy i jednocześnie efektywnie chronić środowisko naturalne. Wiele działań ochronnych, które będą musiały być wdrażane w ramach programu Natura 2000, będzie przynosić konkretne korzyści ekonomiczne dla lokalnych społeczności (patrz niżej). Ponieważ na obszarach Natura 2000 promowane są z reguły ekstensywne formy użytkowania terenu, sprzyjać to będzie także zachowaniu tradycyjnych form działalności ludzkiej.

Dobre praktyki z Polski i innych krajów Europy pokazują, że można skutecznie wykorzystywać obszary sieci Natura 2000 w rozwoju gospodarczym bez szkody dla środowiska.

Wiele dziedzin gospodarki może czerpać korzyści z faktu rozwijania ich na terenach o wyjątkowych walorach przyrodniczych, jeszcze inne nie mają wręcz racji bytu poza takimi obszarami. Dobrymi przykładami działań sprzyjających rozwojowi gospodarczemu na obszarach Natura 2000 są:

- **Zielona turystyka** – turystyka i rekreacja związana z poznawaniem i obcowaniem z przyrodą staje się coraz bardziej popularna, a badania wskazują, że wraz ze wzrostem zamożności społeczeństwa będzie to coraz ważniejsza gałąź gospodarki. Tylko obszary o wysokich walorach krajobrazowych i dużej różnorodności gatunków i siedlisk będą przyciągać turystów, a obszary Natura 2000 są swoistym certyfikatem środowiska naturalnego wysokiej jakości. Zielona turystyka może być szansą rozwoju wielu rodzajów małej przedsiębiorczości, związanej z obsługą ruchu turystycznego – agroturystyki, usług przewodnickich, małej gastronomii czy wynajmu sprzętu turystycznego.
- **Zielone szkoły oraz organizacja warsztatów i szkoleń** – atrakcyjne krajobrazowo tereny przyciągają organizatorów zielonych szkół, umożliwiając także prowadzenie warsztatów i szkoleń o tematyce przyrodniczej. Dobra promocja może być tu świetnym sposobem na zagospodarowanie bazy turystycznej poza okresem

Urdzik karpaccy *Soldanella carpatica* to endemit niespotykany nigdzie indziej poza Karpatami Zachodnimi. Wyznaczanie specjalnych obszarów ochrony siedlisk zapewnia m.in. ochronę gatunkom roślin, takich jak urdzik karpaccy. Fot. Tomasz Wilk

Wypas owiec przyczynia się do zachowania karpaccich siedlisk przyrodniczych związanych z ekstensywną gospodarką rolną. Barwna odmiana owcy rasy polska owca górską podlega ochronie. Hodowcy tych zwierząt po przystąpieniu do programu rolnośrodowiskowego mogą otrzymywać dopłaty. Fot. Tomasz Wilk

Oscypek – sztandarowy wyrób polskich gór

W 2008 roku oscypek – niepowtarzalny, twarde ser owczy uzyskał miano produktu regionalnego o statusie Chronionej Nazwy Pochodzenia. Od tamtej pory oscypkiem nazywać można wyłącznie sery owcze produkowane w konkretnych gminach karpaccich przez licencjonowane baczki. Do produkcji oscypka wykorzystywane jest mleko owiec rasy polska owca górską (dodatkowo można wykorzystywać mleko krów rasy polska krowa czerwona). Szczególne znaczenie dla smaku oscypka ma również roślinność łąk i pastwisk, na których wypasane są zwierzęta. W skład tych siedlisk wchodzi bowiem wiele charakterystycznych gatunków, z których część nie występuje nigdzie indziej poza Karpatami. Znaczne obszary najcenniejszych łąk i pastwisk karpaccich znajdują się obecnie w granicach obszarów sieci Natura 2000, a wymogiem do ich zachowania jest ekstensywne użytkowanie, takie jak spasanie przez owce i krowy.

W ostatnich latach zainteresowanie produktami regionalnymi, w tym oscypkiem, wzrasta. W małopolskich gminach powstał szlak certyfikowanych baczek, gdzie każdy bez trudu może zaopatrzyć się w prawdziwego oscypka lub w bundz czy żętycę (inne produkty z owczego mleka posiadające miano produktów tradycyjnych). Małopolski Szlak Oscypkowy łączy około 30 baczek.

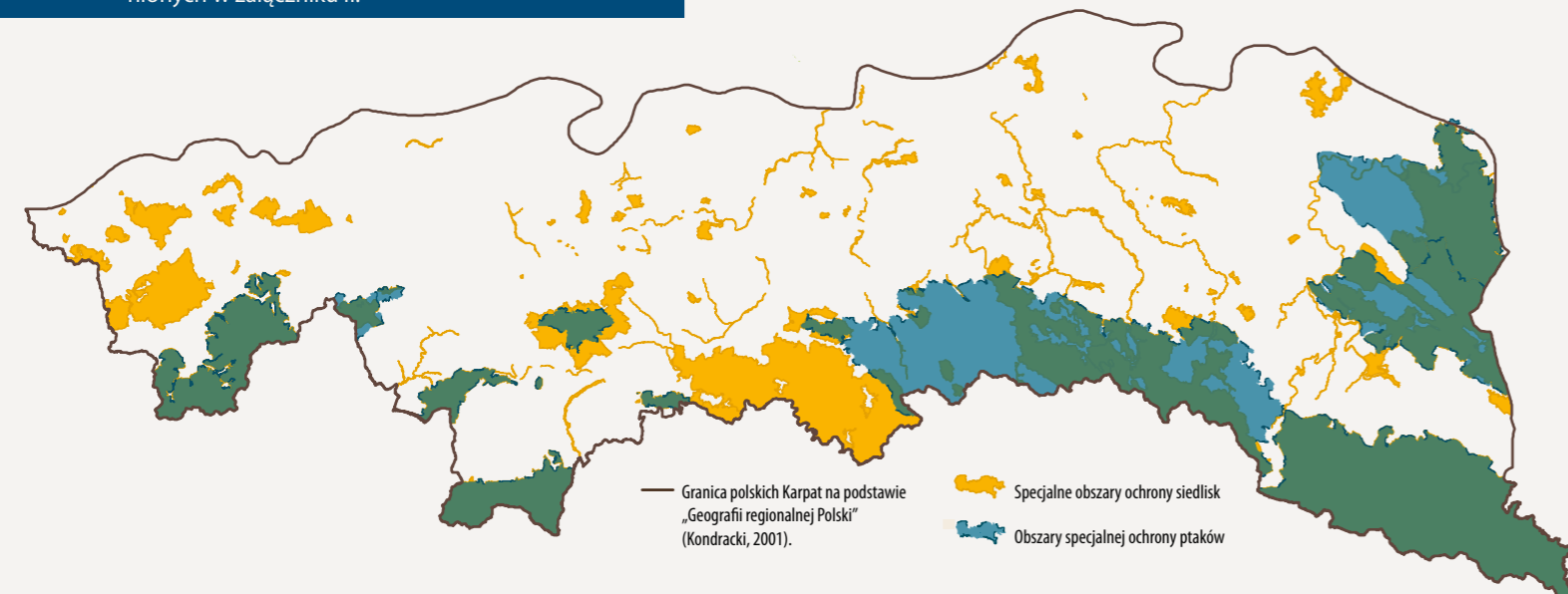
Oscypek stał się sztandarowym górskim produktem. Ochrona i promocja walorów i sposobu wytwarzania produktów z mleka owczego przyczynia się z jednej strony do zwiększenia atrakcyjności terenów wiejskich w Karpatach, z drugiej do ochrony rzadkich ras zwierząt hodowlanych i cennych siedlisk przyrodniczych z obszarów sieci Natura 2000.

urlopowym i zmniejszenie oddziaływania efektu sezonowości na dochody w branży turystycznej.

- **Produkcja wyrobów regionalnych** – działania związane z ochroną przyrody często promują produkcję lokalnych i regionalnych wyrobów. Takie niskonakładowe formy produkcji są z reguły nieuciążliwe dla środowiska lub wręcz sprzyjają jego ochronie. Dla zachowania odrębności kulturowej swoich regionów Unia Europejska wprowadziła system ochrony tradycyjnych produktów regionalnych. Przyznanie produktowi odpowiedniego certyfikatu to gwarancja jakości i autentyczności, która może zapewniać producentom dodatkowy zysk.
- **Produkcja zdrowej żywności** – żywność pochodząca z czystych ekologicznie regionów jest wyżej ceniona, a informacja, że produkt pochodzi z obszaru Natura 2000, działa jak gwarancja jego wysokiej jakości. Badania wskazują, że za produkty wytwarzane na czystych ekologicznie obszarach jesteśmy gotowi płacić więcej.
- **Produkcja wyrobów z surowców naturalnych i przetwarzanie biomasy** – tradycyjne pokrycia dachowe (gont i strzechy), drewniane ogrodzenia czy opakowania ekologiczne to wyroby, które zyskują popularność i w łatwy sposób mogą być wytwarzane z poszanowaniem zasad ochrony przyrody. Biomasa roślinną można wykorzystywać do produkcji brykietów opałowych, produktów ozdobnych, przedmiotów użytkowych czy zabawek.

Dobrze rozwinięty system dopłat dla gmin i mieszkańców obszarów sieci Natura 2000 wspiera rolnictwo i rozwój infrastruktury.

Ważna jest również rola programów umożliwiających pozyskiwanie funduszy na wdrażanie działań sprzyjających promocji regionów. Płatności na obszarach Natura 2000 są często podwyższane (jak w przypadku płatności rolnośrodowiskowych), a dostęp do niektórych funduszy jest na tych obszarach preferencyjny.

W polskich Karpatach jest wiele miejsc, które przyciągają turystów poszukujących możliwości poznawania i kontaktu z naturą. Są to zarówno osoby z kraju, jak i zagranicą. Fot. Tomasz Wilk

W latach 2011-2015 Ogólnopolskie Towarzystwo Ochrony Ptaków realizuje projekt „Inwentaryzacja kluczowych gatunków ptaków polskich Karpat oraz stworzenie systemu ich monitorowania i ochrony”, którego celem jest m.in. podniesienie wiedzy z zakresu środowiskowych działań gospodarczych oraz wsparcie wdrażania takich działań wśród wybranych grup społecznych w regionie.

Chcemy, aby wyniki projektu wskazały lokalnym społecznościom – przedstawicielom samorządów lokalnych i mieszkańcom karpaccy gmin, że wysokie walory przyrodnicze ich gór to szansa na rozwój gospodarczy, który sprzyjając ochronie środowiska przyrodniczego, może przynosić korzyści ekonomiczne. W tym celu dla 12 reprezentatywnych gmin przygotowane zostaną analizy ekonomiczno-przyrodnicze. Zaproponujemy w nich konkretne działania gospodarcze, które zwiększając szansę na rozwój ekonomiczny gminy, zapewnią jednocześnie zachowanie kluczowych elementów przyrodniczych tego obszaru. Następnie o dobrych praktykach będących rezultatem tego działania poinformujemy pozostałe gminy karpaccy. O zawartości tych strategii, a także możliwości działań środowiskowych w poszczególnych gminach będziemy dyskutować podczas serii kilkunastu warsztatów.

Szczególną uwagę poświęcimy zielonej turystyce, której potencjał na terenie polskich Karpat nie jest jeszcze w pełni wykorzystany. W ramach projektu opublikujemy przewodnik turystyczny promujący najciekawsze pod względem bogactwa awifauny miejsca w Karpatach. Dodatkowo wzbogacimy go o informacje na temat infrastruktury turystycznej – gospodarstw agroturystycznych, wypożyczalni sprzętu rekreacyjnego i usług przewodnickich.

W rzadko zaludnionym regionie Karpat sąsiedztwo obszarów o dużych walorach przyrodniczych może być doskonałym źródłem dochodów jego mieszkańców. Fot. Marek Kosiński

Projekt współfinansowany przez Szwajcarię w ramach szwajcarskiego programu współpracy z nowymi krajami członkowskimi Unii Europejskiej.

OGÓLNOPOLSKIE
TOWARZYSTWO
OCHRONY PTAKÓW

Ogólnopolskie Towarzystwo Ochrony Ptaków (OTOP) to działająca od dwudziestu lat organizacja pozarządowa o statusie pożytku publicznego, zajmująca się ochroną dzikich ptaków i miejsc, w których one żyją. Celem Towarzystwa jest zachowanie dziedzictwa przyrodniczego dla dobra obecnych i przyszłych pokoleń. Jego działania wspiera kilkanaście tysięcy członków, wolontariuszy i sympatyków. OTOP jest polskim partnerem światowej federacji towarzystw ochrony ptaków – BirdLife International.

OTOP – siedziba główna

ul. Odrowąża 24
05-270 Marki k. Warszawy

Małopolskie biuro OTOP

ul. Zyblikiewicza 10/1A
31-029 Kraków

e-mail: malopolska@otop.org.pl
tel. 12 442 95 36

Więcej informacji na stronach:
www.otop.org.pl
www.ptakikarpat.pl